

УДК 796(477)

## ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Борецька Н.О.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Проаналізовано стан і тенденції розвитку фізичної культури та спорту в Україні. Визначено функціональні обов'язки органів державної влади у сфері фізичної культури та спорту. Розглянуто напрями модернізації і контролю законодавчої бази в сфері фізичної культури і спорту. Визначено позитивні фактори, що впливають на розвиток ринку фізкультурно-оздоровчих і спортивних послуг.

**Ключові слова:** державне регулювання, сфера фізичної культури і спорту, державна політика, ринок фізкультурно-оздоровчих і спортивних послуг, законодавча база.

**Постановка проблеми.** В умовах соціально-економічних змін і перетворень в українському суспільстві залишається актуальною необхідність державної підтримки сфери фізичної культури і спорту. Фізична культура і спорт стали помітним соціально-політичним чинником у сучасному світі. Активна участь різних верств населення у заняттях фізичною культурою, а також спортивні успіхи на міжнародній арені є вагомим свідченням життєздатності і духовної сили нації, свідченням економічної та оборонної могутності держави. У сучасному світі проходить переусвідомлення вагомості ролі фізичної культури і спорту, які стають національною ідеєю, соціальним феноменом, що має сприяти укріпленню державності та формуванню здорового суспільства. Саме спорт відіграє велику роль в охороні здоров'я нації, в фізичному та моральному вихованні особистості.

Лише за умови ефективного державного регулювання можлива актуалізація та впровадження здорового способу життя, покращення фізичної підготовки людей різних вікових категорій, формування фізично і психологічно здорової особистості. Наразі державне регулювання розвитку фізичної культури і спорту в Україні характеризується недостатньою увагою, яку приділяє держава даній галузі, невиконанням конституційного забезпечення гарантій прав громадян на доступ до занять спортом, падінням значущості моральних та патріотичних цінностей; недостатнім розвитком кадрового забезпечення і матеріально-спортивної бази, особливо в сільській місцевості, відсутністю спортивної інфраструктури, яка мала б забезпечити дитячо-юнацький спорт та щоденні рухові потреби населення, що в цілому загрожує зниженням рівня здоров'я та працездатності населення [1].

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Проблеми розвитку соціальної сфери в цілому та фізичної культури і спорту як її складової досліджували відомі вітчизняні та зарубіжні фахівці: Аль Шаар Амер Алі, О. Костюченко, Н. Нижник, О. Ніколаєв, Н. Нікольська, С. Ліщук, О. Прутська, Д. Солнишкін, Н. Суханова, Л. Финогенова та ін.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Незважаючи на велике різноманіття порушених наукових проблем та глибину їх дослідження, у сучасній науці окремі їх аспекти залишилися не вирішеними. Так, недо-

статньо вивчений сучасний стан розвитку ринку фізкультурно-оздоровчих і спортивних послуг в Україні; не розроблено модель взаємного пристосування ринку фізкультурно-оздоровчих і спортивних послуг до ринку праці; потребують удосконалення система управління ринку фізкультурно-оздоровчих і спортивних послуг, організаційно-економічний механізм регулювання ринку фізкультурно-оздоровчих і спортивних послуг.

Актуальність проблеми, недостатнє її дослідження й висвітлення в літературі, теоретичне та практичне значення зумовили вибір теми статті.

**Мета статті** – наукове обґрунтування стану та напрямів удосконалення державного управління в сфері фізичної культури і спорту в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** Реалізація державної політики у сфері фізичної культури і спорту неможлива без координації дій усіх гілок влади: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень, державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Верховна Рада України, як єдиний орган законодавчої влади, забезпечує створення основ нормативно-правової бази розвитку фізичної культури і спорту.

Організаційні засади сфери фізичної культури та спорту визначені законом України «Про фізичну культуру і спорт». Обласні та районні державні адміністрації, відповідні ради та органи місцевого самоврядування забезпечують реалізацію державної політики у сфері фізичної культури і спорту на місцях і в межах своїх повноважень:

- здійснюють виконавчі та організаційно-розпорядчі функції щодо організації та розвитку сфери фізичної культури і спорту;

- приймають в установленому порядку регіональні програми розвитку сфери фізичної культури та спорту і вживають заходи щодо їх виконання;

- сприяють фізкультурно-оздоровчій та спортивній діяльності у своєму регіоні і створенню сучасної інфраструктури сфери фізичної культури та спорту;

- організовують та проводять різноманітні фізкультурно-спортивні заходи і забезпечують участь представників регіону у всеукраїнських спортивних заходах;

– здійснюють соціальну рекламу у сфері фізичної культури і спорту;

– залучають підприємства, організації та установи, що розташовані на підпорядкованій їм території, до розв'язання проблем розвитку фізичної культури і спорту;

– здійснюють іншу діяльність у сфері фізичної культури і спорту відповідно до чинного законодавства [2; 3].

Статтею 3 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» визначено, що «Держава регулює відносини у сфері фізичної культури і спорту шляхом формування державної політики у цій сфері..., а також визнання широкого самодіяльного статусу фізкультурно-спортивного руху в Україні і комплексної взаємодії державних органів з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості» [3].

У статті 5 сказано, що «Фізкультурний рух в Україні спирається на різносторонню діяльність громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості» [3].

Взаємовідносини в цьому напрямку фізичної культури і спорту регламентується статтею 33 Закону України «Про фізичну культуру і спорт»: «Держава сприяє розвитку суспільної активності і залучає громадські організації до управління в галузі фізичної культури і спорту. Органи державної виконавчої влади, відповідні органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції можуть делегувати громадським організаціям фізкультурно-спортивної спрямованості окремі повноваження щодо розвитку видів спорту... здійснюють контроль за реалізацією таких повноважень» [3].

Значний досвід такої співпраці існує за кордоном. Спортивне законодавство ряду країн (Великобританія, Італія, Іспанія, Франція) має визначення спортивної федерації, як громадської організації, яка утворюється з метою популяризації відповідного виду спорту, або їх об'єднання. Воно також визначає спрямування діяльності федерацій, серед яких організація спортивних та інших заходів серед своїх членів, розробка програми розвитку певного виду спорту, взаємодія федерації з міжнародними організаціями тощо [4].

Значна частина коштів з держбюджету йде на фінансування спортивних федерацій. Відносини між урядом і певною спортивною федерацією ґрунтуються на підставі укладеної угоди, згідно з якою федерація бере на себе зобов'язання по виконанню конкретних цільових програм у визначений термін. Саме під ці програми і виділяється фінансування. Надалі може здійснюватися корегування розміру фінансової допомоги або підтримки в залежності від того, наскільки успішно виконується ця програма.

При розгляді бюджетів федерацій враховуються такі критерії, як популярність виду спорту, чисельність федерації, її специфіка і рівень спортивних досягнень на світовій арені. Природно, що в привілейованому відношенні знаходяться олімпійські види спорту і, насамперед, ті де атлети займають високі місця, а також футбол.

Аналіз фінансової діяльності багатьох закордонних національних спортивних організацій показує, що здебільшого кошти з держбюджетів складають від 60% і більше, а власне зароблені

кошти – від 40% і менше. Як правило, федерації з видів спорту одержують велику частину коштів від міністерств спорту у тих країнах, де вони є та інших національних спортивних організацій [5].

Державну політику в сфері фізичної культури і спорту в Україні умовно можна поділити за двома концептуальними підходами. Перший, що впроваджується в розвинутих країнах, ґрунтується на засадах децентралізації управління. Тобто, головну роль у регулюванні фізкультурно-спортивної галузі відіграють органи місцевої влади. Другий підхід, що реалізується в деяких країнах СНД, в тому числі й в Україні, діє на підставі централізованого управління. Головним недоліком даного підходу є постійний дефіцит коштів на розвиток масового спорту, а також повторення виконання функцій на різних рівнях управління.

Законодавча база державного регулювання фізичної культури та спорту України включає: Конституцію України, Національну Стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація», Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту, ратифіковану Європейську Конвенцію про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, закони: «Про фізичну культуру і спорт», «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки дитячо-юнацького спорту та фізичного виховання дітей», «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху і спорту вищих досягнень», «Про антидопінговий контроль в спорті» тощо [1].

Органи управління і контролю у сфері фізичної культури і спорту мають розгалужену систему, яка діє у межах повноважень, визначених законодавством України. Зазначена система має функціонувати як єдиний взаємопов'язаний механізм, що має спільну мету – дотримання законності та правопорядку у сфері фізичної культури і спорту [6].

Законодавством України визначено, що надавати послуги населенню можуть і громадські організації на специфічних правових засадах. Це викликає питання щодо необхідності розмежування прав різних суб'єктів, що надають фізкультурно-спортивні послуги. Згідно з діючим законодавством України громадські організації можуть співпрацювати з центральним органом виконавчої влади, який впроваджує загальнодержавну політику фізичної культури і спорту, іншими центральними органами виконавчої влади, відповідними структурними підрозділами місцевих державних адміністрацій та органами місцевого самоврядування, іншими громадськими організаціями та можуть користуватися підтримкою та обов'язково координують свою фізкультурно-оздоровчу діяльність з органами державної влади та місцевого самоврядування [6].

Недостатній рівень ресурсозабезпечення сфери фізичної культури і спорту, що виникає внаслідок не тільки загальної світової кризи, а й обумовлюється внутрішньодержавною економічною кризою, а також в великій мірі чинниками державно-управлінського, політичного та наукового змісту створюють та поглиблюють кризові явища сфе-

ри фізичної культури і спорту. Саме ці чинники створюють необхідність наукового упорядкування та впровадження практичних засад у напрямі державного регулювання розвитку сфери фізичної культури та спорту в Україні. Як показує досвід розвинутих країн, сфера фізичної культури і спорту призначена і спрямована на підвищення рівня здоров'я населення та формування здорового морально-психологічного клімату [7].

Науковець С. Лішук пропонує такі напрями модернізації і контролю законодавчої бази в сфері фізичної культури і спорту:

– виявлення та усунення порушень нормативів і стандартів з боку оздоровчих і фізкультурно-спортивних організацій;

– встановлення вимог безпеки фізичної культури і спорту як пріоритетних для здоров'я населення, впровадження цих вимог в законодавчу базу та їх реалізація в спортивних, оздоровчих закладах та навчальних закладах спортивного спрямування;

– дотримання законодавства та захист прав людини і громадянина в сфері фізичної культури і спорту, передбачення в законодавстві України вимоги відповідальності та відшкодування моральних і фізичних збитків, що були заподіяні споживачам спортивних послуг в наслідок порушення законодавства про фізичну культуру і спорт [6].

Розвиток сфери фізкультурно-спортивних послуг має спиратися на формування економічних показників та критеріїв розвитку фізкультурно-спортивного руху, сприяти мотивації населення країни до занять фізичною культурою і спортом, при цьому мотивувати працівників даної сфери до якісного надання спортивних послуг.

Україна займає одне з останніх місць у світі за основним показником здоров'я нації – середньої тривалості життя. На це впливає також небажання і неможливість громадян займатися спортом. За даними Державної служби статистики лише 13% українців займаються фізичною культурою регулярно.

На думку С. Лішука первинні споживачі фізичної культури і спорту не мають достатніх

об'єктивних підстав чекати конкретної економічної вигоди від регулярних занять фізкультурою і спортом [7]. Причина в тому, що підтримка високого рівня їх здоров'я не стимулюється належним чином ні з боку суспільства, ні з боку працедавців.

На відміну від розвинених країн, працедавці в Україні практично не заохочують працівників, які підтримують свою спортивну форму і ведуть здоровий спосіб життя. В таких умовах у потенційних споживачів фізичної культури і спорту активно формується установка не на підтримку здоров'я та профілактику захворювань засобами фізкультури і спорту, а на рішення проблем зі здоров'ям за допомогою іншого галузевого ринку – ринку послуг медицини.

Ситуація ускладнюється також тим, що у країні відсутня ефективна державна політика у сфері підготовки кваліфікованих фахівців з фізичного виховання і спорту, які відповідали б сучасним вимогам. Внаслідок цього на галузевому ринку праці виник дисбаланс між попитом на фахівців з фізичного виховання і спорту та їхньою пропозицією.

Проте, варто визначити і позитивні фактори, що впливають на розвиток ринку фізкультурно-оздоровчих і спортивних послуг, зокрема, за останні десять років в Україні є тенденція щодо зростання кількості осіб, які займаються спортом. Це стосується таких найбільш популярних видів спорту, як спортивна аеробіка, плавання, баскетбол, футбол, рукопашний бій, бодібілдинг, важка атлетика. Також до 95% залучення населення припадає на такі види спорту, як спортивний туризм, волейбол, настільний теніс, спортивні танці, стрільба.

**Висновки і перспективи досліджень.** Фізична культура і спорт стали помітним соціально-політичним чинником у сучасному світі. Розвиток сфери фізкультурно-оздоровчих та спортивних послуг має спиратися на формування економічних показників та критеріїв розвитку фізкультурно-спортивного руху, сприяти мотивації населення країни до занять фізичною культурою і спортом, при цьому мотивувати працівників даної сфери до якісного надання спортивних послуг.

## Список літератури:

1. Лішук С.В. Сучасний стан та тенденції державного регулювання в сфері професійного спорту / С.В. Лішук // Інвестиції : практика та досвід. – 2015. – № 5. – С. 106-109.
2. Куделко В.Е. Організація і технологія управління фізичною культурою і спортом у системі районного територіально-адміністративного утворення / В.Е. Куделко. – Харків: видавництво Харківської державної академії фізичної культури, 2005. – 20 с.
3. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 3809-ХІІ. – Ст. 78.
4. Мальона С.Б. Організаційно-правові аспекти функціонування фізичної культури і спорту / Світлана Мальона // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2006. – Вип. 10, т. 3. – С. 6-10.
5. Лішук С.В. Зарубіжний досвід регіонального управління фізичною культурою та спортом / С.В. Лішук // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління» Вип. 4/2014. Державне управління та місцеве самоврядування / За заг. ред. В.К. Присяжнюка, В.Д. Бакуменка. – К.: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління. – 2014. – С. 359-365.
6. Лішук С.В. Розвиток законодавчого та нормативно-правового регулювання фізичної культури та спорту / С.В. Лішук // Становлення сучасного українського суспільства: політичні, управлінські, економічні та правові аспекти : тези доповідей Всеукр. науково-практичної конф. – Київ, 27 березня 2015. – Ч. 1. – С. 360-363.
7. Лішук С.В. Формування повноважень державних органів зі здійснення контролю у сфері фізичної культури і спорту / С.В. Лішук // Розвиток європейських стандартів прав і свобод людини в Україні : теорія і практика : Збірник тез доповідей Всеукр. конференції. – Черкаси, 20-21 листопада 2014. – С. 111-113.

**Борецкая Н.А.**

Николаевский национальный университет  
имени В.А. Сухомлинского

## **ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И СПОРТ КАК ОДНО ИЗ ПРИОРИТЕТНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ**

### **Аннотация**

Проанализировано состояние и тенденции развития физической культуры и спорта в Украине. Определены функциональные обязанности органов государственной власти в сфере физической культуры и спорта. Рассмотрены направления модернизации контроля законодательной базы в сфере физической культуры и спорта. Определены положительные факторы, что влияют на развитие рынка физкультурно-оздоровительных и спортивных услуг.

**Ключевые слова:** государственное управление, сфера физической культуры и спорта, государственная политика, рынок физкультурно-оздоровительных и спортивных услуг, законодательная база.

**Boretska N.O.**

V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University

## **PHUSICAL CULTURE AND SPORTS AS ONE OF THE PRIORITY DIMENSIONS OF THE STATE POLITICS**

### **Summary**

The state of the trends in the development of physical culture and sports in Ukraine is analyzed. The functional duties of state bodies in the sphere of physical culture and sport are determined. The directions of modernization and control of the legislative base in the field of physical culture and sports are considered. Identified positive factors influencing the development of the market for sports, health and sports services.

**Keywords:** state driving, sphere of physical culture and sports, state politics, market of physical culture and sports and sports services, legislative base.